

О. М. Лозинський

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-5753> – О. М. Лозинський

 lviv_forum@ukr.net

НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Приблизно 30-35% компетентностей здобувачів, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота», формуються в процесі вивчення соціально-психологічних навчальних дисциплін. Цим спричинені високі вимоги до розробки навчальних курсів, наповнення їх найважливішим теоретико-прикладним матеріалом для розвитку відповідних здібностей здобувачів вищої освіти. Проаналізовано навчальні плани кафедр одинадцяти провідних вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю 231 «Соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр» та «магістр» з метою виявити наявні освітні пропозиції і тенденції. У результаті проведеного аналізу виявлено, що в українських ВНЗ не прослідковується єдиної стратегії щодо місця соціально-психологічних курсів в підготовці фахівців за спеціальністю «Соціальна робота». Кількість соціально-психологічних дисциплін коливається від 6 до 12 (для освітнього рівня «бакалавр»). Запропоновано структуру навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики з дотриманням принципів системності, послідовності навчального процесу для ефективного засвоєння знань, які мають узгоджуватися з тематикою загально-освітніх та професійно-орієнтованих навчальних курсів соціологічної, юридичної та іншої тематики. Майбутнім соціальним працівникам в ході навчання пропонуємо на 1-му курсі вивчати «Основи психології особистості, вікової та диференційної психології» та «Соціальну психологію в соціальній роботі». На другому курсі – «Психодіагностику...», «Ігрові та мистецькі методи соціальної роботи», «Соціальну профілактику девіантної поведінки», «Сімейну психологію». На третьому курсі – «Дитячу та геронтопсихологію», «Тренінг комунікативності...», «Психологію управління...», «Медіаторство... в розв'язанні конфліктів». На четвертому курсі – «Міжкультурну комунікацію та соціальну роботу з мігрантами...», «Кримінальну психологію, пенітенціарну та постпенітенціарну соціальну роботу», «Психологію соціальної роботи з девіантною поведінкою дітей та підлітків». Для освітнього рівня «магістр» пропонуємо оволодіти проблематикою «Організаційної психології...», «Психології творчості...», «Соціально-психологічної роботи в громаді».

Ключові слова: соціальна психологія, принцип системності і послідовності навчального процесу, навчальні дисципліни соціально-психологічної тематики.

О. М. Lozynskiy

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

EDUCATIONAL DISCIPLINES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUBJECTS IN THE TRAINING OF SOCIAL WORKERS

Approximately 30-35% of the competencies of the applicants, defined by the standard of higher education in the specialty 231 "Social work", are formed in the process of studying social and psychological educational disciplines. This causes high requirements for the development of training courses, filling them with the most important theoretical and applied material for the development of the relevant abilities of those seeking higher education. The study plans of the departments of eleven leading domestic universities, which provide training in the specialty 231 "Social work" at the Bachelor's and Master's level of education, were analyzed in order to identify the available educational offers and trends. As a result of the analysis, it was found that Ukrainian universities do not follow a single strategy regarding the place of social-psychological courses in the training of specialists in the "Social Work" specialty. The number of social and psychological disciplines ranges from 6 to 12 (for the Bachelor's level of education). The structure of educational disciplines of socio-psychological subjects is proposed in compliance with the principles of systematicity, the sequence of the educational process for the effective assimilation of knowledge, which should be consistent with the subject of general education and professionally oriented educational courses of sociological, legal and other subjects. In the course of training, future social workers are offered to study "Fundamentals of personality psychology, age and differential

psychology" and "Social psychology in social work" in the 1st year. In the second year - "Psychodiagnostics...", "Game and artistic methods of social work", "Social prevention of deviant behavior", "Family psychology". In the third year - "Child and gerontological psychology", "Communicative training...", "Management psychology...", "Mediation... in conflict resolution". In the fourth year - "Intercultural communication and social work with migrants...", "Criminal psychology, penitentiary and post-penitentiary social work", "Psychology of social work with deviant behavior of children and adolescents". For the Master's level of education, we suggest mastering the problems of "Organizational psychology...", "Psychology of creativity...", "Social and psychological work in the community".

Key words: social psychology, principle of systematic and consistent educational process, academic disciplines of social and psychological topics.

Професія соціального працівника багатогранна – поєднує в собі різноманітні знання, навички, компетентності, уміння. Серед них важливими є знання чинних юридичних та процесуальних норм стосовно надання різним категоріям громадян соціальних послуг, підтримки, допомоги. Важливу роль у професійній підготовці за спеціальністю 231 «Соціальна робота» відіграють також навчальні дисципліни соціально-психологічного профілю. Завдяки їх вивченню майбутні соціальні працівники розвивають комунікативні здібності, засвоюють знання про психіку особистості, про психічні компоненти комунікації і соціальної взаємодії людей як представників соціальних груп, прошарків; укріплюють самооцінку, тренують асертивні якості; поглиблюють знання про самих себе та свої можливості; оволодівають методами і методиками психодіагностики та соціальних досліджень.

Заклади вищої освіти, які здійснюють навчання за вказаною спеціальністю, можуть розробляти і пропонувати власні авторські навчальні курси соціально-психологічного профілю. Їхня тематика має гнучко реагувати на вимоги і виклики сьогодення, задовольняти освітні потреби здобувачів вищої освіти, вимоги стандартів вищої освіти і навчальних закладів. З огляду на це слід уважно досліджувати навчальні пропозиції на ринку освітніх послуг, аналізувати інноваційні навчальні дисципліни і належним чином впроваджувати їх в навчальну діяльність.

Метою статті є аналіз стандартів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота», моніторинг навчальних курсів соціально-психологічного профілю в ВНЗ України, що готують спеціалістів за вказаною спеціальністю. Для досягнення цієї мети слід виконати такі *завдання*: 1) проаналізувати вагу компетентностей соціально-психологічної тематики в стандарті вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»; 2) проаналізувати стан навчальних пропозицій з метою виявлення переліку «традиційних» та «інноваційних» навчальних курсів соціально-психологічної тематики;

3) виявити освітні тенденції, що відображають наявні вимоги і виклики сьогодення з метою розробки авторських навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики для спеціальності 231 «Соціальна робота».

Стан розробленості проблеми. Питання методологічних особливостей розвитку системи вітчизняної соціальної освіти знаходимо в працях В. Кременя, Т. Василюка, І. Лискоконя, В. Бобрицької, С.Калашнікова, С.Курбатова. Семигіна Т.В. Пожидаєва О.В., Карагодіна О.Г. [18; 20]. Водночас питання психологічного компонента в структурі підготовки соціальних працівників є недостатньо дослідженими.

Виклад основного матеріалу. У стандарті вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначено об'єкт, цілі, методи, методика та технології навчання, спеціальні (фахові) компетентності майбутніх соціальних працівників [1], які безпосередньо включені у предметне поле наук соціально-психологічної тематики. Зокрема, *об'єктом* вивчення є особи, родини, соціальні групи та громади, які потребують підтримки для покращення здоров'я, соціального функціонування та загального благополуччя. У методах, методиках та технологіях стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» зазначено, що слід застосовувати «...спеціальні методи пізнання соціальних явищ; методика оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп; ...психологічні, соціологічні, інформаційно-комунікаційні технології». Іншими словами – особи, родини, соціальні групи та громади як об'єкт можна вивчати методами і методиками, які застосовують у соціальній психології, соціології.

35% (8 з 23) компетентностей, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота», формуються в процесі вивчення і оволодіння саме навчальними курсами соціально-психологічної тематики (див. табл. 1).

Таблиця 1

Компетентності, визначені стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» соціально-психологічної тематики

Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.
Використовувати методи профілактики для запобігання можливим відхиленням у психічному розвитку, порушенням поведінки, міжособистісним стосункам, для розв'язання конфліктів, запобігання соціальним ризикам та складним життєвим обставинам (СЖО).
Використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів.
Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога.
Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й надихати клієнтів.
Налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.
Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання.
Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

Значна вага соціально-психологічних компетентностей в структурі професійної придатності і ефективності спеціалістів «Соціальної роботи», визначених стандартом вищої освіти ставить «високу планку» до розробки навчальних курсів, наповнення їх найважливішим теоретичним матеріалом, а також методами і методиками психологічних, соціально-психологічних досліджень,

тренінгових програм для практичного розвитку відповідних здібностей здобувачів вищої освіти.

З цієї причини ми проаналізували навчальні плани кафедр одинадцяти провідних вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю 231 «Соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр» та «магістр» з метою виявити наявні освітні пропозиції і тенденції.

Таблиця 2

Навчальні дисципліни соціально-психологічної тематики у вітчизняних університетах

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
Харківський національний медичний університет [2]	Загальна та вікова психологія Соціальна психологія Психологія особистості Менеджмент соціальної роботи Практична психологія в соціальній роботі Соціальна робота з різними групами клієнтів Соціальна діагностика та реабілітація Психологія спілкування Соціально-психологічна профілактика девіантної поведінки Психологічна допомога в соціальній роботі Психологія управління Соціалізація особистості	-
НУ «Львівська політехніка» [3; 16]	Міжособистісне спілкування Громадська думка і поведінка людини в соціальному оточенні Ефективне лідерство Практика дорадництва в соціальній роботі Соціальна робота з дітьми та сім'ями та проблеми домашнього насильства Гендерні аспекти в соціальній роботі Соціальна робота з залежностями Соціальна робота з правопорушниками Посередництво та вирішення конфліктів Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів Пенітенціарна та постпенітенціарна соціальна робота	Менеджмент у соціальній роботі Управлінські аспекти посередництва при розв'язанні конфліктів

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
НТУ України «Київський політехнічний інститут ім. І.Сікорського» [4; 15]	Психологія Психодіагностика в соціальній роботі Гендерні дослідження Менеджмент та маркетинг в соціальній роботі Соціальна робота з мігрантами та внутрішньо переміщеними особами Управлінські аспекти соціальної роботи Девіація та маргінальність як аномія соціальної поведінки Консультування в соціальній роботі	Психологія творчості
Київський університет ім. Б.Грінченка [5; 14]	Соціальна психологія Соціальна робота з сім'ями Соціальна геронтологія Тренінг комунікативності та креативності Психологія розвитку Соціальна робота з особами, які перебувають у конфлікті із законом Соціальна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми Соціальна робота з сім'ями Практикум ведення переговорів Соціальна робота з людьми з інвалідністю Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами та особами без громадянства Рекламно-комунікаційна діяльність соціального працівника Технології професійної комунікації в соціальній роботі	Технології прийняття управлінських рішень
Львівський НУ ім. І.Франка [6]	-	Соціальна, психологічна робота в громаді Соціально-психологічна реабілітація Психологія професійної кар'єри Психологічна оцінка потреб клієнтів Психологія вищої школи Соціально-психологічна реабілітація
Прикарпатський НУ імені В.Стефаника [7; 17]	Соціальна психологія Психологія розвитку людини Основи міжособистісного спілкування Основи соціалізації особистості Психологія родинних взаємин Основи консультування осіб/сімей, які перебувають у СЖО Соціальна відповідальність та підприємництво Соціально-психологічна допомога інвалідам Соціальна девіація та патологія Практична психологія в соціальній роботі з особами/сім'ями, які перебувають у СЖО	PR-технології в соціальній сфері Профілактика вигорання фахівців соціальної сфери Організаційна культура та поведінка особистості Соціальна робота з вразливими групами населення
Тернопільський НПУ ім. В.Гнатюка [8]	Соціальна психологія Соціальна діагностика і профілактика Соціальні основи розвитку особистості Тренінгові технології Соціальна корекція Соціальне консультування Креативність в соціальній роботі	-

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
Вінницький ДПУ ім. М. Коцюбинського [9]	-	Психологічний супровід соціальної роботи Психологічний практикум у соціальній роботі Посередництво та комунікація в соціальній роботі
НУ «Одеська політехніка» [10; 11]	Психологія особистості Вікова психологія Психологія соціальної роботи Соціальна робота з різними категоріями населення Консультації в соціальній роботі	Кадровий менеджмент Організаційна психологія Бізнес-культура організацій Корпоративна культура Психологія управління
Волинський НУ ім. Лесі Українки [12; 13]	Критичне мислення в соціальній сфері Запобігання конфліктам у соціальній сфері Профілактика девіантної поведінки Основи лідерства в соціальній сфері Гендерні аспекти соціальної взаємодії Теорія та практика профілактики девіантної поведінки Технології інформаційного впливу Основи соціальної взаємодії Основи медіації та переговорів Супервізія в соціальній сфері Професійна деформація і вигорання Соціальна профілактика професійного вигорання фахівців із соціальної роботи	Технології соціотерапії Соціальне лідерство
Український Католицький Університет	Загальна психологія та психологія розвитку Людина в сучасному соціумі Психологія і педагогіка сім'ї Маркетинг і PR в соціальній роботі Конфлікти і переговори Розвиток дитини Розлади поведінки у дітей Фасилітація груп Фізичні і поведінкові проблеми осіб похилого віку Соціальна робота з особами з психічними розладами Соціальна робота в надзвичайних ситуаціях	-

Аналізуючи отримані дані про наявний стан освітніх пропозицій можемо зробити певні узагальнення. Перелік навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики для освітнього рівня «бакалавр» і «магістр» у закладах вищої освіти доволі різноманітний. В українських ВНЗ не прослідковується єдиної стратегії щодо місця соціально-психологічних курсів в підготовці фахівців за спеціальністю «Соціальна робота». Кількість соціально-психологічних дисциплін коливається від 6 до 12 (по 2-4 предмети впродовж одного навчального року). Поряд з базовими курсами, такими як «Психологія особистості», «Психологія» для освітнього рівня бакалавр

університети пропонують вузькоспеціалізовані навчальні предмети, що стосуються:

- психології психічної «норми» та аномалій поведінки (психічні патології; девіантна поведінка; злочинна поведінка);
- диференційної психології: вікові зміни психіки (дитинство; юність; соціалізація; похилий вік); гендерні відмінності;
- психологія в кризові періоди (психологічні деформації та вигорання, в СЖО, у надзвичайних ситуаціях, жертв насилля);
- психології спілкування і взаємодії (соціальна психологія, конфлікти, переговори, дорадництво, медіація, консультації, вплив,

PR-технології, корекція, фасилітація, управління);

– психології соціальних груп (сім'ї, колективи, лідерство, конформізм, маргінальність);

– психодіагностики та емпіричних методів соціальних досліджень і т.п.

Для освітнього рівня «магістр» ОПП пропонують спеціалізовані навчальні курси, що стосуються «Організаційної психології», «Психології управління», «Психології ухвалення управлінських рішень», «Психології кар'єри», «Психології організаційної культури», «Психології посередництва», «Психології творчості» і т.п.

Водночас можемо помітити, що в ОПП університетів не завжди прослідковується усвідомлений системний підхід до підбору названих навчальних дисциплін, не в усіх випадках психологічні дисципліни розташовані в порядку від простіших до складніших, від більш загальних, до вузькоспеціалізованих. Трапляються випадки, коли науково-педагогічному працівнику доволі непросто пояснити студентам чому саме в цьому семестрі викладається саме ця навчальна дисципліна, як вона пов'язана з іншими навчальними курсами, а також наскільки вона потрібна для професійного становлення соціального працівника. Окремі навчальні дисципліни стають необґрунтовано «роздутими», їх тематичне наповнення з раціонального підходу мало б мати 16 лекційних годин, а натомість їм відведено 32 лекційні години. Це означає, що укладачі ОПП доволі нечітко усвідомлюють проблемно-змістовну структуру навчальних курсів, які пропонують для

вивчення. Така ситуація негативно впливає на навчальний процес, робить його надто еkleктичним, порушує логічну стрункість, негативно впливає на навчальну мотивацію і студентів, і викладачів.

Сподіваємось, що такий «творчий» підхід в формуванні ОПП є наслідком «проблеми зростання», оскільки більшість ВНЗ доволі недавно здійснюють підготовку за спеціальністю «Соціальна робота». А тому з часом, завдяки «зворотному зв'язку» з науково-педагогічними працівниками гаранті ОПП можуть вносити необхідні зміни у послідовність подачі і тривалість навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики, запроваджувати більш якісні навчальні курси.

На завершення звернемо увагу на потенційно можливі напрями соціальної психології, які на цей час ще не відображені в ОПП за спеціальністю «Соціальна робота». Нові соціально-економічні, міграційні, екологічні, цивілізаційно-світоглядні, політичні обставини, в яких доводиться жити громадянам України та суміжних держав, підштовхують університети вводити відповідні навчальні дисципліни, вносячи зміни в ОПП.

На нашу думку в підготовці майбутніх соціальних працівників важливо дотримуватись *принципів системності, послідовності навчального процесу* в ході засвоєння навчальних предметів соціально-психологічної тематики: наступні навчальні дисципліни мають стартувати з інформаційного потенціалу попередніх навчальних дисциплін. У таблиці 3 подаємо посеместровий план соціально-психологічних дисциплін.

Таблиця 3

Посеместровий план соціально-психологічних дисциплін для ОПП спеціальності «Соціальна робота»

Бакалавр	
1 семестр	2 семестр
-	«Основи психології особистості, вікової та диференційної психології» «Соціальна психологія в соціальній роботі»
3 семестр	4 семестр
«Психодіагностика та емпіричні методи досліджень в соціальній роботі» «Ігрові та мистецькі методи соціальної роботи»	«Соціальна профілактика девіантної поведінки, залежностей, профвігорання» «Сімейна та гендерна психологія в соціальній роботі»
5 семестр	6 семестр
«Дитяча та геронтопсихологія» «Тренінг комунікативності, зав'язків з громадськістю, піару в соціальній роботі»	«Психологія управління та кар'єрного розвитку» «Медіаторство та переговори в розв'язанні конфліктів»
7 семестр	8 семестр
«Міжкультурна комунікація та соціальна робота з мігрантами, особами та сім'ями в СЖО» «Кримінальна психологія, пенітенціарна та постпенітенціарна соціальна робота»	«Психологія соціальної роботи з девіантною поведінкою дітей та підлітків»
Магістр	
1 семестр	2 семестр
«Організаційна психологія, управлінські рішення в кризових та конфліктних умовах» «Психологія творчості, розвитку творчих здібностей, PR-технологій»	«Соціальна робота в організаціях: розвиток організаційної культури, мотивування персоналу» «Соціально-психологічна робота в громаді»

Вказані навчальні курси охоплюють розширену проблематику, що має за мету (поєднуючи дві-три проблемні теми в одній навчальній дисципліні) дати цілісне розуміння начебто віддалених, однак тісно пов'язаних психологічних явищ та процесів для майбутніх соціальних працівників.

Висновки. Проведений аналіз дає можливість оцінити «плюси» та «мінуси» наявних ОПП вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю «Соціальна робота». На основі зроблених узагальнень ми запропонували більш раціональну структуру частково інноваційних соціально-психологічних дисциплін для цієї спеціальності, з дотриманням *принципу системності, послідовності навчального процесу.*

Перспективи майбутніх досліджень полягають і у перевірці досвіду впровадження запропонованих навчальних курсів у освітні програми.

Список літератури:

1. Наказ МОН №557 від 24.04.2019 р. «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf>
2. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Харківського національного медичного університету. URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6242%3A2019-11-11-14-55-19&catid=84%3A2019-11-11-14-50-58&Itemid=118&lang=uk
3. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. НУ «Львівська політехніка». URL: <https://directory.lpnu.ua/majors/IHSS/6.231.00.00/8/2021/ua/full>
4. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». URL: <https://philosophy.kpi.ua/process/navchalni-dystsypliny/nd-bakalavrat-sr/>
5. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Київський університет ім. Бориса Грінченка. URL: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/naprya mipidgotovki/bakalavr.html#%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
6. Навчальний план «Соціальна реабілітація». Магістр. ЛНУ ім. І.Франка. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/OPP_mahistr_2022.pdf
7. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/04/231-Project5-OP-Soc-robota-bak-2022.pdf>
8. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Тернопільський НПУ ім. В.Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsii a%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fpp/231_2022.pdf
9. ОПП «Соціальна робота. Психологія». Магістр. Вінницький ДПУ ім. М.Коцюбинського. URL: <https://vspu.edu.ua/content/img/education/ntask2.pdf>
10. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. НУ «Одеська політехніка». URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/op/learn_plans/bac_231-0_50661.pdf
11. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. НУ «Одеська політехніка». URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/files/opscans/proj/231-0_2022_proekt_magistr_socialna_robota.pdf
12. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Волинський НУ ім. Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/sotsialnezabezpechennya-plan-zatv-2022-r>
13. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Волинський НУ ім. Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/sotsialna-robota-plan-zatv-2022-r>
14. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Київський університет ім. Бориса Грінченка. URL: https://il.kubg.edu.ua/images/2021-2022/KSPSR/%D0%9E%D0%9F_231_%D0%A1%D0%A0_%D0%9C%D1%96%D0%9E_%D0%9C%D0%90%D0%93_2019.pdf
15. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». URL: https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/opfiles/231_ONPD_SR_2022.pdf
16. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. НУ «Львівська політехніка». URL: <https://old.lpnu.ua/education/majors/IHSS/8.231.01/19/2017/ua/full>

17. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/03/231-proekt-NP-maag.pdf>

18. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери. [Монографія] / Автр. Кол. Т.Василіук, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко. Упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с. . URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6700/1/%d0%9b%d0%b8%d1%81%d0%be%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%8c_%d1%80%d0%be%d0%b7

[%d0%b4%d1%96%d0%bb_%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%97_2022.pdf](https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/20)

19. Принципи педагогічного процесу. // Фіцула М.М. Педагогіка. К: Альма Матер, URL: https://pidru4niki.com/1277032434966/pedagogika/printsipi_pedagogichnogo_protseu

20. Семигіна Т.В. Пожидаєва О.В., Карагодіна О.Г. ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: АНАЛІЗ ЗМІСТУ // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». №12-13. Квітень 2022. С.108-113. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/20>

© О. М. Лозинський, 2023.

Науково-методична стаття.

Надійшла до редакції 29.05.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.